

Af samme forfatter

Amerika

Beskrivelse af en kamp og
andre efterladte fortællinger

Slottet

Processen

FRANZ KAFKA

DOMMEN
OG ANDRE FORTÆLLINGER

REDIGERET AF
VILLY SØRENSEN

GYLDENDALS TRANEBOGER

I FANGEKOLONIEN

Det er en ejendommelig maskine, sagde officeren til den rejsende iagttager og mønstrede med et ligefrem beundrende blik maskineriet, som dog var ham velbekendt. Den rejsende syntes kun af høflighed at have efterkommet kommandantens indbydelse, han havde opfordret ham til at overvære henrettelsen af en soldat, som var blevet dømt for ulydighed og fornærmelse mod sin foresatte. Interessen for henrettelsen var vel heller ikke særlig stor i fangekolonien. I hvert fald var der her i den dybe sandede lille dal, omgivet af nøgne skrænter, foruden officeren og den rejsende kun den dømtte, et sløvt menneske med en bred mund, med uplejet hår og ansigt, samt en soldat, som holdt den tunge lænke, hvortil der sluttede sig en række små kæder; med dem var den dømtte lænket ved anklerne, ved håndledene og om halsen, og de var igen indbyrdes forbundet med kæder. I øvrigt så den dømtte så hundeagtig hengiven ud, at man fik det indtryk, at man kunne lade ham løbe frit omkring på skrænterne, og når henrettelsen skulle begynde bare behøvede at fløjte, så kom han.

Den rejsende havde ikke megen sans for maskinen og gik næsten synlig uinteressert frem og tilbage bag den dømtte, mens officeren foretog de sidste forberedelser; snart krøb han ind under maskinen, som var bygget dybt ned i jorden, snart steg han op på en stige for at undersøge de øvre dele. Det var et arbejde, som man egentlig kunne have overladt til en maskinist, men officeren udførte det med stor iver, hvad enten det nu var, fordi han var en særlig tilhænger af denne maskine, eller fordi man af andre grunde ikke kunne betro arbejdet til nogen anden. »Nu er det hele i orden!« råbte han omsider og gik ned fra

stigen. Han var uhyre udmattet, åndede med vidt åben mund og havde presset to fine damelommelærklæder ned bag uniformskraven. „De uniformer er da for svære for troperne,“ sagde den rejsende i stedet for at spørge ud om maskinen, som officeren havde ventet det. „Det er sandt,“ sagde officeren og vaskede sine hænder, som var tilsølet af olie og fedt, i en balje, der stod parat, men de betyder fædrelandet; vi vil ikke miste fædrelandet. — Men nu skal De se maskinen,“ tilføjede han straks, tørrede hænderne i en klud og pegede samtidig på maskinen. „Tidligere skulle man bruge håndkraft, men nu arbejder maskinen af sig selv.“ Den rejsende nikkede og fulgte efter officeren. Men denne søgte at sikre sig mod alle eventualiteter og sagde så: „Der forekommer naturligvis forstyrrelser; jeg håber ganske vist, at der ikke vil ske noget i dag, alligevel må man regne med dem. Maskinen skal jo være uafbrudt i gang i tolv timer. Men selv om der forekommer forstyrrelser, så er det dog bare ganske små, og de vil straks være gjort i stand.“

„Vil De ikke sidde ned?“ spurgte han til sidst, trak en stol frem af en dynges kurvestole og bød den rejsende den; den rejsende kunne ikke sige nej. Han sad nu ved kanten af en grav, som han kastede et flygtigt blik ned i. Den var ikke særlig dyb. På den ene side af graven var den opskovlede jord dynget op i en vold, på den anden side stod maskinen. „Jeg ved ikke,“ sagde officeren, „om kommandanten allerede har forklaret Dem mekanismen.“ Den rejsende gjorde en usikker håndbevægelse; officeren så intet hellere, for nu kunne han selv forklare mekanismen. „Denne maskine,“ sagde han og greb om en plejlstrang, som han støttede sig til, „er en opfindelse af vor tidligere kommandant. Jeg tog del allerede i de første forsøg og har også været med, lige til den var færdig. Æren af opfindelsen tilkommer ganske vist ene og alene ham. Har De hørt om vores tidligere kommandant? Ikke? Ja, jeg overdriver ikke, når jeg siger, at indretningen af hele fangekolonien er

hans værk. Vi, hans venner, vidste allerede ved hans død, at koloniens indretning er så fulden, at hans efterfølger, og om han så har tusinde nye planer i hovedet, i det mindste i løbet af mange år ikke vil kunne lave om på noget af det gamle. Vor forudsigelse er også gået i opfyldelse; den nye kommandant har måttet indse det. Det er en skam, De ikke har kendt den tidligere kommandant! — Men,“ afbrød officeren sig selv, „jeg snakker, og hans maskine står her foran os. Den består, som De ser, af tre dele. I tidens løb har der dannet sig så at sige folkelige betegnelser for hver enkelt af disse dele. Den nederste hedder sengen, den øverste hedder tegneren og her den mellemste, svævende del hedder harven.“ „Harven?“ spurgte den rejsende. Han havde ikke hørt særlig opmærksomt efter, solen brændte alt for stærkt i den skyggesløse dal, man havde vanskeligt ved at samle sine tanker. Så meget mere beundringsværdig forekom officeren ham, der i sin stramtsiddende, parade-mæssige uniform, behængt med snore, tyngt af epauletter, så ivrigt forklarede sin sag og yderligere, mens han talte, hist og her med en skruenøgle rettede på en skrue. Soldaten lod til at befinde sig i en lignende tilstand som den rejsende. Han havde viklet den dømtes lænke om begge håndled, støttede sig med en hånd til sit gevær, lod hovedet hænge og bekymrede sig ikke om noget. Den rejsende undrede sig ikke over det, for officeren talte fransk, og fransk forstod bestemt hverken soldaten eller den dømt. Så meget mere påfaldende var det ganske vist, at den dømt alligevel gjorde sig umage for at følge officerens forklaring. Med en slags søvng standhaftighed rettede han hele tiden blikket derhen, hvor officeren netop pegede, og da denne nu blev afbrudt af den rejsende med et spørgsmål, så også han, ligesom officeren, på den rejsende.

„Ja, harven“, sagde officeren, „navnet passer. Nålene er anbragt som tænderne på en harve, det hele bliver også bevæget som en harve, om end kun på ét sted og langt mere kunstfærdigt. Det vil De for øvrigt straks kunne forstå. Her på sengen bliver den dømt lagt. — Jeg vil nemlig

allerførst beskrive maskinen og så først lade selve processen udføre. Så vil De bedre kunne følge den. Desuden er et tandhjul i tegneren alt for slidt; den hviner kraftigt, når det er i gang, så man næsten ikke kan gøre sig forståelig; desværre er det meget vanskeligt at opdrive reservedele her. — Her er altså sengen, som jeg sagde. Den er helt og holdent dækket med et lag vat, hvad det bruges til, vil De senere få at vide. Den dømtte bliver lagt på maven på vattet, nøgen naturligvis; her er remmene til hænderne, her til fødderne, her til halsen, for at spænde ham fast. Her ved hovedgærdet af sengen, hvor manden som jeg sagde, først bliver lagt med ansigtet, er denne lille filstrib, som let kan reguleres sådan, at den trænger lige ind i munden på manden. Meningen med den er at forhindre manden i at skribe og i at bide tungen itu. Naturligvis må manden tage filten i munden, da halsremmen ellers knækker nakken på ham. „Er det vat?“ spurgte den rejsende og bøjede sig frem. „Ja, det er,“ sagde officeren smilende. „De kan selv føle.“ Han tog den rejsendes hånd og førte den hen over sengen. „Det er et særlig præpareret vat, derfor ser det så ukendeligt ud; jeg vil senere komme ind på, hvad det skal bruges til.“ Den rejsende var allerede begyndt at interessere sig lidt for maskinen; han skyggede med hånden for øjnene for at beskytte dem mod solen, mens han så op ad maskinen. Det var et stor opbygning. Sengen og tegneren havde samme størrelse og så ud som to mørke kasser. Tegneren var anbragt cirka to meter over sengen; begge var i hjørnerne forbundet med fire messingstænger, som næsten kastede stråler i solskinet. Mellem kasserne svævede harven på et stålbånd.

Officeren havde knap lagt mærke til den rejsendes tidligere ligegyldighed, men for hans interesse, der nu vågnede, havde han rigtig sans; han gjorde derfor en pause i sin forklaring for at give den rejsende tid til uforstyrret beskuelse. Den dømtte efterlygnede den rejsende; da han ikke kunne skygge med hånden for øjnene, missede han i vejret med de utildækkede øjne.

„Nu ligger manden der altså,“ sagde den rejsende, lænede sig tilbage i stolen og slog benene over kors.

„Ja,“ sagde officeren, skubbede kasketten lidt i nakken og strøg sig med hånden over sit brændende ansigt, „nu skal De høre! Såvel sengen som tegneren har sit eget elektriske batteri; sengen bruger det til egen drift, tegneren til harven. Så snart manden er snøret fast, bliver sengen sat i bevægelse. Den sitrer i ganske små, meget hurtige ryk på en gang sidelæns og samtidig op og ned. De har sikkert set lignende maskiner på sindssygeanstalterne; ved vores seng er alle bevægelser blot nøjagtig beregnet; de må nemlig pinlig nøje være afstemt med harvens bevægelser. For den egentlige fuldbyrdelse af dommen er overladt harven.“

„Hvordan lyder dommen da?“ spurgte den rejsende. „Det ved De heller ikke?“ sagde officeren overrasket og bed sig i læben. „De må undskyde, hvis mine forklaringer måske ikke kommer i den rigtige rækkefølge. Tidligere plejede kommandanten nemlig at give forklaringen; men den nye kommandant har undraget sig denne ærespligt; at han imidlertid over for en så højstående gæst — den rejsende søgte med begge hænder at afværge complimenten, men officeren holdt fast ved udtrykket, — at han ikke engang giver en så højstående gæst besked om, hvordan dommen former sig, er igen en ny skik, som — han havde en ed på læben, men tog sig i det, og sagde kun: „Man har ikke gjort mig opmærksom på det, skylden er ikke min. For øvrigt er jeg ganske vist bedst i stand til at forklare de forskellige domme, for jeg bærer her“ — han slog sig på brystlommen — „den tidligere kommandants håndtegninger.“

„Kommandantens egne håndtegninger?“ spurgte den rejsende. „Forenede han da alt i sig? Var han soldat, dommer, konstruktør, kemiker, tegner?“

„Javel,“ sagde officeren og nikkede med et stift, eftertænksomt blik. Så så han undersøgende på sine hænder; de forekom ham ikke at være rene nok til at røre ved tegningerne; han gik derfor hen til karret og vaskede dem en gang

til. Så trak han en lille lædermappe frem og sagde: "Vor dom lyder ikke streng. Den dømtede får det bud, han har overtrådt, skrevet med harven på kroppen. Den dømtede dér f. eks." - officeren pegede på manden - "får skrevet på kroppen: Ær dine foresatte!"

Den rejsende så flygtigt hen på manden; han holdt, da officeren havde peget på ham, hovedet sænket og syntes af alle kræfter at ansænde sin høre for at få noget at vide. Men trækningerne om hans fyldige, sammenpressede læber viste tydeligt, at han ikke forstod noget. Den rejsende ville have spurgt om adskilligt, men ved synet af manden spurgte han kun: "Kender han sin dom?" "Nej," sagde officeren og ville straks gå videre i sin forklaring, men den rejsende afbrød ham: "Han kender ikke sin egen dom?" "Nej," sagde officeren igen, holdt så et øjeblik inde, som om han forlangte en nærmere motivering for den rejsendes spørgsmål, og sagde derpå: "Det ville være unyttigt at forkynde den for ham. Han lærer den jo at kende på sin egen krop." Den rejsende ville netop holde op med at spørge, da følte han, hvordan den dømtede rettede sit blik mod ham; det var, som om han ville spørge, om den rejsende kunne bifalde den skildrede fremgangsmåde. Den rejsende, der allerede havde lænet sig tilbage, bøjede sig derfor frem igen og spurgte videre: "Men at han i det hele taget er dømt, det ved han da?" "Heller ikke," sagde officeren og smilede til den rejsende, som ventede han nu endnu nogle sælsomme spørgsmål fra ham. "Nej," sagde den rejsende og strøg sig over panden, "så ved manden altså heller ikke endnu, hvordan hans forsvar er blevet optaget?" "Han har ikke haft lejlighed til at forsvar sig," sagde officeren og så bort, som talte han til sig selv og ikke ville gøre den rejsende til skamme ved at fortælle ting, som var så selvfølgelige for ham. "Han må dog have haft lejlighed til at forsvar sig," sagde den rejsende og rejste sig op fra stolen.

Officeren indså, at der var fare for, at han i længere tid blev standset i forklaringen af maskinen; han gik derfor hen til den rejsende, stak sin arm ind i hans, pegede på den

dømtede, som nu, da opmærksomheden så øjensynlig var rettet mod ham, stod ret - soldaten trak også i lænken -, og officeren sagde: "Sagen forholder sig således. Jeg er her i fangekolonien beskikket som dommer. Trods mine unge år. Jeg gik nemlig også den tidligere kommandant til hånd i alle straffesager og kender også maskinen bedst. Den grundsatning, som jeg dømmet efter, lyder: Skylden er altid uomtvistelig. Andre domstole kan ikke følge den grundsatning, for de har mange hoveder og har også endnu højere domstole over sig. Det er ikke tilfældet her, eller var det i hvert fald ikke hos den tidligere kommandant. Den nye har ganske vist allerede vist lyst til at blande sig i min domsafsigelse, men hidtil er det lykkedes mig at holde ham borte, og det skal også lykkes mig for fremtiden. - De ville have denne sag belyst; den er så lige til som alle andre. En kaptajn gjorde i morges anmeldelse, at manden her, der er tildelt ham som oppasser og sover foran hans dør, har sovet fra tjenesten. Det er nemlig hans pligt ved hvert timeslag at stå op og gøre honnør foran kaptajnen dør. Det er bestemt ingen svær tjeneste, men en nødvendig, for han skal holde sig frisk såvel til vagten som til opvartningen. I går nat ville kaptajnen se efter, om oppasseren gjorde sin pligt. På slaget 2 åbnede han døren og fandt ham siddende sammensunket og sove. Han hentede ridepikken og slog ham over ansigtet. I stedet for nu at stå op og bede om forladelse, greb manden sin herre om benene, rystede ham og råbte: "Smid piskan væk, eller jeg æder dig." - Sådan er sagen. Kaptajnen kom til mig for en time siden, jeg skrev hans fremstilling ned og føjede straks dommen til. Så lod jeg manden lægge i lænker. Det var alt sammen ganske lige til. Hvis jeg nu først havde kaldt manden frem og uds purgt ham, så var der bare opstået forvirring. Han havde løjet, og, hvis det var lykkedes mig at gendrive løgnene, havde han erstattet dem med nye løgne og så fremdeles. Men nu har jeg ham og slipper ham ikke mere. Har jeg nu forklaret det hele? Men tiden går, eksekutionen skulle allerede tage sin begyndelse, og jeg er endnu ikke færdig med at

forklare maskinen.“ Han tvang den rejsende ned i stolen, trådte igen hen til maskinen og begyndte: „Som De ser, svarer harven til menneskets former; her er harven til overkroppen, her er harverne til benene. Til hovedet er kun denne lille gravstik bestemt. Forstår De det?“ Han bøjede sig venligt over mod den rejsende, parat til de mest udførlige forklaringer.

Den rejsende så med rynket pande på harven. Oplysningerne om rettegningen havde ikke tilfredstillet ham. Ganske vist måtte han sige til sig selv, at det her drejede sig om en straffekoloni, at der her krævedes særlige forholdsregler og at man til det sidste måtte gå militært til værks. På den anden side satte han et vist håb til den nye kommandant, som åbenbart havde i sinde, om end langsomt, at indføre en ny retspleje, som denne officer med sit indskrænkede hoved ikke kunne begribe. Ud fra denne tankegang spurgte den rejsende: „Vil kommandanten overvære eksekutionen?“ „Det er ikke sikkert.“ sagde officeren, pinlig berørt af det pludselige spørgsmål, og hans venlige udtryk forsvandt: „Netop derfor må vi skynde os. Jeg bliver tilmed, så ondt det end gør mig, nødt til at afkorte min forklaring. Men i morgen kunne jeg jo, når maskinen igen er renset, — at den bliver så stærkt tilsmudset, er dens eneste fejl — komme med yderligere forklaringer. Nu altså kun det nødvendige. — Når manden ligger på sengen, og den er bragt til at ryste, bliver harven sænket ned på kroppen. Den indstiller sig automatisk sådan, at den kun lige med spidserne berører kroppen; er indstillingen tilendebragt, stammes dette ståltov straks til en stang. Og nu begynder spillet. En, der ikke er indviet i det, kan ikke mærke nogen ydre forskel i spændingen. Harven arbejder tilsyneladende ens. Dirrende stikker den sine spidser ned i kroppen, der ydermere rystes af sengen. For nu at gøre det muligt for enhver at overvåge fuldbyrdelsen af dommen, blev harven fremstillet af glas. Det har forårsaget nogle tekniske vanskeligheder at sætte nålene fast i det, men efter mange forsøg er det lykkedes. Vi har bestemt ikke skyet nogen

vanskelighed. Og nu kan enhver gennem glasset se, hvordan indskriften eksekveres på kroppen. Vil De ikke komme nærmere og se nålene?“

Den rejsende rejste sig langsomt, gik hen og bøjede sig over harven. „De ser,“ sagde officeren, „to slags nåle i mangfoldige grupperinger. Enhver lang har en kort ved siden af sig. Den lange skriver nemlig, og den korte spøjter vand ud for at vaske blodet af og hele tiden holde skriften klar. Blodvandet bliver så ledet herhen i små rendrør og flyder til sidst i denne hovedrende, hvis afløbsrør fører ned i graven.“ Officeren viste med fingeren nøjagtig den vej, som blodvandet måtte tage. Da han, for at gøre det så anskueligt som muligt, ligefrem fangede det op med begge hænder ved munden af afløbsrøret, løftede den rejsende hovedet og ville, idet han med hånden følte sig for bagud, gå tilbage til sin stol. Da så han til sin skræk, at også den dømte ligesom han havde fulgt officerens opfordring til at betragte indretningen af harven på nært hold. Han havde med lænken hevet den søvnige soldat lidt frem og også bøjet sig over glasset. Man så, hvordan han med usikre øjne også søgte efter det, som de to herrer lige havde betragtet, men hvordan det ikke ville lykkes for ham, fordi han savnede forklaringen. Han bøjede sig til den ene side og til den anden. Atter og atter løb hans øjne frem og tilbage over glasset. Den rejsende ville trænge ham tilbage, for det han gjorde var sandsynligvis strafbart. Men officeren holdt med den ene hånd den rejsende fast, tog med den anden en jordklump fra volden og kastede den efter soldaten. Denne åbnede med et ryk øjnene, så hvad den dømte havde vovet, lod geværet falde, stemmede fødderne med hælene mod jorden, rev den dømte tilbage, så han straks faldt omkuld, og så så ned på ham, hvordan han vred sig og raslede med sine kæder. „Rejs ham op!“ skreg officeren, for han mærkede, at den rejsende blev alt for meget afledet af den dømte. Den rejsende bøjede sig endog hen over harven uden at bryde sig om den og ville kun konstatere, hvad der skete med den dømte. „Behandl ham

omhyggeligt!" skreg officeren igen. Han løb uden om maskinen, tog selv den dømtede, der flere gange gled på fødderne, under skulderen og rejste ham med soldatens hjælp.

"Nu ved jeg allerede det hele," sagde den rejsende, da officeren igen vendte tilbage til ham. "På nær det vigtigste," sagde denne, greb den rejsende i armen og pegede i vejret: "Der i tegneren er hjulværket, som bestemmer harvens bevægelse, og dette hjulværk bliver indstillet efter den tegning, som dommen lyder på. Jeg benytter endnu den tidligere kommandants tegninger. Her er de, — han trak nogle blade ud af lædermappen, — "men jeg kan desværre ikke give Dem dem i hånden, de er det dyrebareste, jeg har. Tag plads, jeg skal vise Dem dem på denne afstand, så kan De udmærket se det hele." Han viste det første blad frem. Den rejsende ville gerne have sagt noget anerkendende, men han så kun labyrintagtige linier, som ofte krydsede hinanden og som dækkede papiret så tæt, at man kun med besvær kunne se de hvide mellemrum. "Læs," sagde officeren. "Jeg kan ikke," sagde den rejsende. "Det er så tydeligt," sagde officeren. "Det er meget kunstfærdigt," sagde den rejsende undvigende, "men jeg kan ikke tyde det." "Ja," sagde officeren, lo og stak igen mappen til sig, "det er ingen skønskrift for skolebørn. Man må læse længe på det. Til sidst ville De sikkert også forstå det. Det må naturligvis ikke være nogen elementær skrift; den skal jo ikke straks dræbe, men gennemsnitligt først i et tidsrum af tolv timer; vendepunktet er beregnet til den sjette time. Den egentlige skrift må altså omgives af mange, mange forringer; den virkelige skrift slynger sig kun i et smalt bælte om kroppen; den øvrige del af kroppen er bestemt for udsmykningerne. Kan De nu værdsætte harvens og hele maskinens arbejde? — se blot!" Han sprang op på stigen, drejede på et hjul og råbte ned: "Pas på, træd til side!" og alt satte sig i gang. Hvis hjulet ikke havde hvinet, ville det have været herligt. Officeren truede med næven af det forstyrrende hjul, som om det havde overrasket ham, så løftede han armene med en beklagende bevægelse over mod

den rejsende, kravlede hurtigt ned, for nede fra at iagttage maskinens gang. Der var noget, der ikke var i orden, som kun han mærkede; han klatrede igen op, greb med begge hænder ind i det indre af tegneren, og for hurtigere at komme ned, gled han ned af den ene stang, i stedet for at benytte stigen, og skreg nu for at gøre sig forståelig i larmen med yderste anspændelse ind i øret på den rejsende: "Forstår De nu fremgangsmåden? Harven begynder at skrive; når den er færdig med den første placering af skriften på mandens ryg, sætter vatlaget sig i bevægelse og vælter langsomt kroppen om på siden for at give harven en ny flade. Imens lægger de steder, der er skrevet til blods, sig på vattet, som ifølge en særlig præparering straks standser bløddingen og forbereder en ny fordybning af skriften. Takkerne her ved randen af harven river så ved en yderligere omvæltning af kroppen vattet af sårene, slynger det ned i graven, og harven har igen arbejde. Sådan skriver den stadig dybere i de tolv timer. De første seks timer lever den dømtede næsten som før, han har bare smerter. Efter to timers forløb bliver filternet, for manden har ikke mere kraft til at skrive. Her i dette elektrisk opvarmede fad ved hovedgærdet bliver der lagt varm risengrød, som manden, hvis han har lyst, kan tage af, hvad han kan snappe med tungen. Ingen forsømmer lejligheden. Jeg kender ingen, og min erfaring er stor. Først omkring den sjette time mister han glæden ved at spise. Så plejer jeg at knæle ned her og iagttage tilfældet. Manden sluger sjældent den sidste munde-fuld, han vender den bare i munden og spytter den ud i graven. Jeg må så bukke mig, ellers får jeg den lige i ansigtet. Men hvor bliver manden så stille omkring den sjette time! Forstanden svinder bort selv hos den dumme! Det begynder omkring øjnene. Herfra breder det sig. Et syn, der kunne forlede én til at lægge sig med op under harven. Der sker jo ikke noget, manden begynder bare at tyde skriften, han spidser munden, som lytter han. De så, det er ikke let at tyde skriften med øjnene; men vores mand her tyder den med sine sår. Det koster ganske vist meget ar-

bejde; han bruger seks timer, inden han kan læse. Men så spidder harven ham fuldstændig og kaster ham i graven, hvor han klasker ned på blodvandet og vattet. Så er retshandlingen forbi, og vi, jeg og soldaten, graver ham ned.“

Den rejsende havde bøjet sit øre hen mod officeren og fulgte med hænderne i jakkelommen maskinens arbejde. Også den dømte fulgte det, men uden at fatte det. Han bukkede sig en smule og så efter de vaklende nåle, da soldaten på et tegn fra officeren med en kniv skar skjorten og bukserne igennem bag på ham, så den dømte tabte dem; han ville gribe efter det rutschende tøj for at dække sin nøgenhed, men soldaten løftede ham i vejret og rystede de sidste pjalter af ham. Officeren indstillede maskinen, og i den stilhed, der nu indtrådte, blev den dømte lagt under harven. Kæderne blev løst, og i stedet blev remmene spændt fast; det lod i det første øjeblik næsten til at være en letelse for den dømte. Og nu sænkede harven sig endnu et stykke ned, for det var en mager mand. Da spidserne rørte ved ham, gik der en gysen hen over hans hud; han rakte, mens soldaten var beskæftiget med hans højre hånd, den venstre ud, uden at vide hvorfor; det var imidlertid i den retning, hvor den rejsende stod. Officeren betragtede uafbrudt den rejsende fra siden, som om han forsøgte på hans ansigt at læse det indtryk, eksekutionen, som han nu i hvert fald overfladisk havde forklaret ham, ville gøre på ham.

Remmen, der var bestemt for håndledet, sprang; antagelig havde soldaten strammet den for stærkt. Officeren skulle hjælpe, soldaten viste ham det afrevne stykke af remmen. Officeren gik også over til ham og sagde med ansigtet vendt mod den rejsende: „Maskinen er meget kompliceret, der må her og der springe eller knække noget; men deraf må man ikke lade sig vildlede i sin samlede dom. For remmen er der i øvrigt straks erstatning; jeg vil benytte en kæde; ganske vist bliver svingningernes finhed derved forstyret for den højre arms vedkommende.“ Og mens han fastgjorde kæden, sagde han videre: „Midlerne til at vedligeholde maskinen er nu skåret meget ned. Under den tid-

ligere kommandant var der en kasse, der stod frit åbent for mig, kun bestemt til dette formål. Der fandtes her et magasin, i hvilket alle mulige reservedele blev opbevaret. Jeg vil tilstå, jeg ødslede næsten med dem, det vil sige tidligere, ikke nu, hvad den nye kommandant påstår; han benytter alt kun som påskud til at bekæmpe gamle institutioner. Nu forvalter han selv maskinkassen, og hvis jeg sender bud efter en ny rem, bliver den iturevne forlangt som bevis, den nye kommer først i løbet af ti dage, men så er den af dårligere kvalitet og duer ikke meget. Men hvordan jeg i mellemtiden skal drive maskinen uden rem, det er der ingen, der tænker på.“

Den rejsende overvejede: „Det er altid betænkeligt at gribe afgørende ind i fremmede forhold. Han var hverken borger i fangekolonien eller i den stat, som den tilhørte. Hvis han fordømte eksekutionen eller tilmed ville forpurre den, kunne man sige til ham: Du er en fremmed, ti stille. Dertil ville han intet have kunnet svare, men kun kunnet tilføje, at han i dette tilfælde ikke kunne forstå sig selv, for han rejste kun i den hensigt at se og på ingen måde for at ændre fremmede retsordninger. Men nu lå tingene her ganske vist meget fristende. Retshandlingens uretfærdighed og eksekutionens umenneskelighed var utvivlsom. Ingen kunne antage, at den rejsende iagttager på nogen måde havde egenlystige interesser, for den dømte var ham fremmed, ingen landsmand, og et menneske, der aldeles ikke opfordrede til medlidenhed. Den rejsende selv havde anbefalingskrivelser fra højstående myndigheder, var her blevet indbudt til hennemegen høflighed, og det, at han var blevet indbudt til hennertelsen, syntes tilmed at tyde på, at man ønskede hans dom over denne rettergang. Og det var så meget mere sandsynligt, som kommandanten, efter hvad han nu med al tydelighed havde hørt, ikke var nogen tilhænger af denne fremgangsmåde og nærmest forholdt sig fjendtlig over for officeren.“

Da hørte den rejsende officeren udstøde et rasende skrig. Han havde netop, ikke uden besvær, skubbet filtstubben ind

i munden på den dømte, da denne i en uimodståelig kvalme-
følelse lukkede øjnene og brækkede sig. Hurtigt rev
officeren ham op fra stubben og ville vende hans hoved
mod graven; men det var for sent, brækket flød allerede
ned ad maskinen. „Det er alt sammen kommandantens
skyld!“ skreg officeren og ruskede ude af sig selv i de for-
reste messingstænger, „maskinen bliver svinet til for mig
som en stald.“ Han viste med rystende hænder den rej-
sende, hvad der var sket. „Har jeg ikke i timevis forsøgt på
at gøre det forsæligt for kommandanten, at den dømte
dagen før eksekutionen ikke mere må få noget at spise.
Men den nye milde tendens er af en anden opfattelse. Kom-
mandantens damer propper halsen fuld på manden med
sukkergodt, før han bliver ført bort. Hele sit liv har han
ernæret sig ved stinkende fisk, og nu skal han spise sukker-
godt! Det kunne jo alt sammen være det samme, jeg ville
ikke have noget at indvende, men hvorfor anskaffer man
ikke en ny filt, som jeg i et fjerdingår har anmodet om.
Hvordan skal man uden at værmmes kunne tage den filt i
munden, som over hundrede mænd har suget og bidt i, før
de skulle dø?“

Den dømte havde lagt hovedet ned og så fredelig ud,
soldaten var optaget af at pudse maskinen med den dømtes
skjorte. Officeren gik hen til den rejsende, som opfyldt af
en ubestemmelig anelse trådte et skridt tilbage, men office-
ren tog ham i hånden og trak ham til side. „Jeg vil tale et
par ord med Dem i fortrolighed,“ sagde han, „De tillader
det vel?“ „Selvfølgelig,“ sagde den rejsende og lyttede med
nedslåede øjne.

„Denne rettergang og eksekution, som De nu har lejlig-
hed til at beundre, har for øjeblikket ingen oprigtig tilhæn-
ger i vor koloni. Jeg er dens eneste talsmand, samtidig den
eneste repræsentant for arven efter den gamle komman-
dant. På en yderligere udvidelse af denne rettergang kan
jeg ikke mere tænke, jeg bruger alle mine kræfter til at be-
vare det, der består. Da den gamle kommandant levede var
kolonien fuld af hans tilhængere; den gamle kommandants

overbevisningsevne har jeg til dels, men hans magt savner
jeg ganske; som følge deraf er tilhængerne krøbet i skjul,
der findes endnu mange, men ingen indrømmer det. Hvis
De i dag, altså på en henrettelsesdag, går ind i tehuset og
lytter rundt om, vil De måske kun høre tvetydige udtalel-
ser. Det er lutter tilhængere, men under den nuværende
kommandant og som følge af hans øjeblikkelige ansøkelser
er de fuldkommen uanvendelige for mig. Og nu spørger
jeg Dem: Skal et sådant livsværk – han pegede på maski-
nen, – „gå til grunde for denne kommandants og hans kvin-
ders skyld, som påvirker ham? Kan man tillade det? Selv
når man kun som fremmed er et par dage på vor ø? Men
der er ingen tid at spille, man forbereder noget mod min
domsmyndighed; der afholdes allerede konferencer i kom-
mandantens, som jeg ikke kaldes til; endog Deres besøg i
dag forekommer mig betegnende for hele situationen; man
er fej og sender Dem, en fremmed, frem. – Hvor anderle-
des var eksekutionen ikke i tidligere tider! Allerede dagen
før henrettelsen var hele dalen stoppet med mennesker; tid-
ligt om morgenen kom kommandanten og hans damer; fan-
farer vækkede hele lejrplassen; jeg meldte, at alt var for-
beredt; hele selskabet – ingen højtstående embedsmand
måtte mangle – tog plads omkring maskinen; dyngen her af
kurvestole er en ynkelig rest fra den tid. Maskinen skin-
nede nypudset, næsten til hver eneste henrettelse benyttede
jeg nye reservedele. For hundreder af øjne – alle tilskuerne
strakte hals, de stod helt derop til skrænterne – lagde kom-
mandanten selv den dømte på harven. Hvad en simpel sol-
dat i dag må gøre, var dengang mit, retspræsidentens ar-
bejde, og det var mig en ære. Og så tog eksekutionen sin
begyndelse! Ingen mislyd forstyrrede maskinens arbejde.
Mange så nu slet ikke mere til, men lå med lukkede øjne i
sandet; alle vidste: Nu sker retfærdigheden fyldst. I stil-
heden hørte man kun den dømtes sukken, dæmpet af filten.
I dag er det ikke mere muligt for maskinen at presse et
stærkere suk ud af den dømte, end at filten ikke skulle
kunne kvæle det; men dengang dryppede der ud af den

skrivende nå en ætsende væske, som i dag ikke mere må anvendes. Ja, og så kom den sjette time! Det var umuligt at opfylde alles bøn om at måtte være tilskuer på nært hold. Med sin indsigt bestemte kommandanten, at der fremfor alt skulle tages hensyn til børnene; jeg måtte ganske vist altid i kraft af min stilling stå ved siden af maskinen; ofte sad jeg på hug der med to små børn i mine arme, ved min højre og min venstre side. Hvordan opfattede vi ikke alle det udtryk af befielse på det martrede ansigt, hvordan sad vi ikke spændt og ubevægelige i lyset af denne retfærdighed, som endelig var sket fyldest og allerede var henvejret! Hvilke tider, min kammerat!“ Officeren havde øjen-synlig glemt, hvem han havde for sig; han havde omfavnet den rejsende og lagt sit hoved på hans skulder. Den rejsende var i stor forlegenhed, utålmodig så han hen over officerens skulder. Soldaten var færdig med rengøringen og havde nu ydermere fra en dåse hældt risengrød op i skålen. Næppe havde den dømt, som tilsyneladende allerede var kommet sig helt igen, opdaget det, før han med tungen begyndte at snappe efter grøden. Soldaten skubbede ham hele tiden væk, for grøden var velsagtens bestemt til et senere tidspunkt, men det var i hvert fald også utilbørligt, at soldaten med sine snavsede fingre greb ned i den og åd af den før den sultne dømt.

Officeren tog sig hurtigt sammen. „Det var ikke min mening at gøre indtryk på Dem,“ sagde han, „jeg ved, det er umuligt i dag at gøre de tider levende. For øvrigt arbejder maskinen endnu og virker på egen hånd. Den virker af sig selv, selv om den står alene her i dalen. Og liget ender altid med at falde i en ubegribelig regelmæssig bue ned i graven, selv om man ikke som dengang stimler sammen som fluer i hundredevis om graven. Dengang måtte vi bringe et stærkt rækværk om graven, det er for længst revet ned.“

Den rejsende ville unddrage sig officerens blik og kikkede planløst omkring. Officeren troede, at han betragtede dalens øde; han greb derfor hans hænder, vendte sig om

mod ham for at holde hans blik fangen og spurgte: „Føler De ikke også skammen?“

Men den rejsende tav. Officeren overlod ham en kort stund til sig selv; med skrævende ben og hænderne i siden stod han stille og stirrede mod jorden. Så smilte han opmuntrende til den rejsende og sagde: „Jeg var i går til stede, da kommandanten indbød Dem. Jeg hørte invitationen. Jeg kender kommandanten. Jeg forstod straks, hvad der var hans hensigt med indbydelsen. Selv om hans magt var stor nok til at skræde ind mod mig, vover han det endnu ikke, men han vil gerne udsætte mig for Deres, en anset fremmeds dom. Han har regnet det nøje ud; det er først den anden dag, De er her på øen. De kendte ikke den gamle kommandant og hans ideer, De er hildet i europæiske anskuelser, måske er De en principiel modstander af dødsstraffen i al almindelighed og i særdeleshed af en sådan mekaniseret henrettelsesmetode; De ser også, hvordan henrettelsen foregår uden offentlig tilslutning, trist, på en maskine, der allerede er medtaget, – ville det nu ikke, når alt kommer til alt, (sådan tænker kommandanten) meget let kunne tænkes, at De ikke anser min retshåndhævelse for at være den rigtige? Og hvis De ikke mener, det er den rigtige, vil De (jeg giver stadig udtryk for kommandantens tanker) ikke tie stille med det, for De stoler da vel bestemt på Deres overbevisning, der så ofte er blevet sat på prøve. De har ganske vist set mange ejendommeligheder hos mange folkeslag og lært at respektere dem, derfor vil De sandsynligvis heller ikke med al Deres styrke udtale Dem mod denne rettergang, som De måske ville have gjort det i Deres fædreland. Men det har kommandanten heller ikke brug for. Et ubestemt, bare et uforsigtigt ord er nok. Det behøver slet ikke at falde sammen med Deres overbevisning, hvis det blot tilsyneladende støtter hans ønske. At han vil udsørgø Dem med al list, det er jeg sikker på. Og hans damer vil sidde i kredsen rundt om og spidse ører; De vil sige sådan noget som: „Hos os er rettergangen anderledes“ eller „hos os findes der også andre straffe end dødsstraffen“

eller „hos os fandtes der kun tortur i middelalderen“. Det er altsammen bemærkninger, der er lige så rigtige, som de forekommer Dem selvfølger, uskyldige bemærkninger, som ikke angriber min rettergang. Men hvordan vil kommandanten optage dem? Jeg ser ham for mig, den gode kommandant, hvordan han øjeblikkelig skubber stolen til side og iler ud på balkonen, jeg ser hans stemme – damerne de strømmer efter ham, jeg hører hans stemme – damerne kalder den for en tordenstemme –, ja og nu taler han: „En af Vestens store forskere, som er bestemt til at studere retsvesenet i alle lande, har lige udtalt, at vor rettergang, der er efter gammel skik og brug, er umenneskelig. Det er naturligvis ikke længere muligt for mig at tale denne rettergang, efter at en sådan personlighed har fældet sin dom. Fra denne dag anordner jeg altså – og så videre.“ De vil straks gribe ind, De har ikke sagt det, som han proklamerer, De har ikke kaldt min fremgangsmåde for umenneskelig, tværtimod, i overensstemmelse med Deres store indsigter anser De den for at være den menneskeligste og mest menneskeværdige, De beundrer også dette maskineri – men det er for sent; De får slet ikke lejlighed til at komme ud på balkonen, som allerede er fuld af damer; De vil henlede opmærksomheden på Dem; De vil skrike: men en kvindehånd holder Dem for munden – og jeg og den gamle kommandants værk er fortabt.“

Den rejsende måtte undertrykke et smil; så let var den opgave altså, som han havde anset for at være så vanskelig. Han sagde undvigende: „De overvurderer min indflydelse; kommandanten har læst min anbefalingskrivelse, han ved, at jeg ikke er en kender af retssager. Hvis jeg skulle fremkomme med et synspunkt, så ville det være en privatmands skøn, som på intet punkt er mere betydningsfuldt end en hvilken som helst andens mening, og i hvert fald langt mindre betydningsfuldt end det synspunkt, kommandanten har, som i denne fangekoloni, efter hvad jeg forstår, har en meget udstrakt magtbeføjelse. Hvis hans syn på Deres rettergang står så fast, som De tror, så er jeg bange for, at det

rigtignok er forbi med denne fremgangsmåde, uden at min assistance er nødvendig.“

Indså officeren det allerede? Nej, han forstod det endnu ikke. Han rystede energisk på hovedet, så hastigt hen til den dømtede og soldaten, som for sammen og lod risen stå, gik ganske tæt hen til den rejsende, så ham ikke i ansigtet, men så et eller andet sted på hans jakke og sagde endnu saggere end før: „De kender ikke kommandanten; De står på en vis måde – De må undskylde udtrykket – troskyldigt over for ham og os alle; Deres indflydelse – tro De mig – kan man ikke vurdere højt nok. Jeg var jo lykkelig, da jeg hørte, at De skulle overvære eksekutionen alene. Kommandantens arrangement skulle ramme mig, men nu forvandler jeg det til min fordel. De har hørt min forklaring, uden at blive afledt af falske tilhviskninger og foragtelige blikke – som man ikke kunne have undgået ved en større tilstrømning til eksekutionen – De har set maskinen og er nu i færd med at overvære henrettelsen. Deres dom står sikkert allerede fast; skulle der endnu bestå nogen usikkerhed, så vil synet af eksekutionen rydde den af vejen. Og nu kommer jeg med en bøn til Dem: Hjælp mig over for kommandanten!“

Den rejsende lod ham ikke fortsætte. „Hvordan skulle jeg dog kunne det?“ udbrød han. „Det er ganske umuligt. Jeg kan lige så lidt være Dem til nytte, som jeg kan skade Dem.“

„Jo, De kan,“ sagde officeren. Med nogen angstelse så den rejsende, at officeren knyttede hænderne. „De kan,“ gentog officeren endnu mere indtrængende. „Jeg har en plan, som skal lykkes. De tror ikke, Deres indflydelse er tilstrækkelig. Jeg ved, den er tilstrækkelig. Men lad os indrømme, at De har ret, er det da ikke nødvendigt at forsøge alt for at bibeholde denne form for rettergang, selv det, der muligvis ikke er tilstrækkeligt? Nu skal De høre min plan. Til dens udførelse er det fremfor alt nødvendigt, at De i dag i kolonien er så tilbageholdende som muligt i Deres dom over rettergangen. Hvis man ikke ligefrem spørger Dem,

må De på ingen måde udtale Dem; og Deres udtalelser må være korte og ubestemte; man skal mærke, at det falder Dem vanskeligt at tale om det, at De er forbitret, at De, hvis de skulle tale åbent, ligefrem måtte bryde ud i forbandelser. Jeg forlanger ikke, at De skal lyve; på ingen måde; De skal bare svare kort, sådant noget som „ja, jeg har set eksekutionen“ eller „ja, jeg har hørt hele forklaringen“. Bare det, ikke andet. Der er jo grund nok til den bitterhed, som man skal kunne mærke på Dem, om end på en anden måde, end kommandanten tænker sig. Han vil naturligvis misforstå det fuldstændigt og tyde det efter sit hoved. Det bygger min plan på. I morgen finder der i kommandanturen under kommandantens forsæde et stort møde sted, hvori alle højere administrative embedsmænd tager del. Kommandanten har naturligvis forstået at lave et paradenummer ud af en sådan forsamling. Der er blevet bygget et galleri, som altid er fyldt med tilskuere. Jeg er tvunget til at deltage i disse møder, men jeg dirrer af afsky. Nu bliver De i hvert fald sikkert indbudt til forsamlingen; hvis De i dag opfører Dem efter min plan, vil indbydelsen blive til en indtrængende bøn. Men skulle De af en eller anden uklarlig grund alligevel ikke blive indbudt, så må De ganske vist kræve en indbydelse; at De så vil få den, er der ingen tvivl om. Så sidder De altså i morgen med damerne i kommandantens loge. Han forvisser sig hyppigt ved blikke op imod logen om, at De er der. Efter forskellige ligegyldige, latterlige forhandlingsemner, kun beregnet for tilhørerne – for det meste er det havneanlæg, beständig havneanlæg! – kommer talen også på rethandlingen. Skulle det ikke eller ikke hurtigt nok ske fra kommandantens side, så skal jeg sørge for, at det sker. Jeg vil stå op og aflægge rapport om gårsdagens eksekution. Ganske kort, bare denne melding. En sådan redegørelse er ganske vist ikke skik og brug her, men jeg gør det alligevel. Kommandanten takker mig, som altid, med et venligt smil, og så, han kan ikke mere holde sig tilbage, griber han den gunstige lejlighed. „Der blev lige,“ det eller noget lignende vil han sige, „afgivet rapport

om eksekutionen. Jeg vil gerne til denne redegørelse blot tilføje, at den store forsker, hvis besøg er så overordentlig ærefuldt for vor koloni, og som De alle har hørt om, har overværet netop denne eksekution. Også vort møde i dag har vundet betydning ved hans nærværelse. Skal vi nu ikke rette det spørgsmål til denne store forsker, hvordan han bedømmer henrettelsen efter gammel skik og brug og den procedure, som går forud for den?“ Overalt lyder der naturligvis bifaldsklappen, almindelig tilslutning, jeg er den ivrigste. Kommandanten hilser op mod Dem og siger: „Så stiller jeg i alles navn spørgsmålet.“ Og så træder De hen til brystværnet. Læg Deres hænder på det, så alle kan se dem, ellers griber damerne dem og leger med deres fingre. – Og nu kommer endelig Deres udtalelse. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal kunne udholde disse timers skrånke for Deres til dette øjeblik. De må ikke sætte nogen skrånke for Deres tale, smæld sandheden ud, bøj Dem over brystværnet, brøl, ja netop, brøl Deres mening, Deres urokkelige mening lige i synet på kommandanten. Men det vil De måske ikke, det passer ikke til Deres karakter, i Deres fædreland opfører man sig måske anderledes i en sådan situation, også det er rigtigt, også det er fuldkommen tilstrækkeligt, De skal slet ikke rejse Dem op, sig bare et par ord, hvisk dem, så at embedsmændene under Deres loge lige kan høre dem, det er tilstrækkeligt, De behøver slet ikke selv at tale om den manglende tilstutning ved eksekutionen, om det hvinende hjul, den sprængte rem, den afskyelige filt, nej, alt det øvrige overtager jeg, og tro De mig, hvis min tale ikke jager ham ud af salen, så vil den tvinge ham i knæ, så han må bekende: Gamle kommandant, for dig bøjer jeg mig. – Det er min plan, vil De være med til at hjælpe mig til dens udførelse? Men naturligvis vil De, ja mere end det, De skal. Og officeren greb den rejsende i begge arme og så ham tungt åndende i ansigtet. De sidste sætninger havde han skrevet sådan, at selv soldaten og den dømtede var blevet opmærksomme; skønt de intet kunne forstå, holdt de dog op med at spise og så tyggende over på den rejsende.

For den rejsende var der lige fra begyndelsen ingen tvivl om det svar, som han skulle give; han havde oplevet for meget i sit liv til, at han her kunne betænke sig; han var i grunden ærlig og var ikke bange. Alligevel tøvede han nu i et åndedrag ved synet af soldaten og den dømte. Men endelig sagde han, som han måtte: „Nej.“ Officeren blinke flere gange med øjnene, men slap ham ikke af syne. „Vil De have en forklaring?“ spurgte den rejsende. Officeren nikkede tavs. „Jeg er en modstander af denne rettergang,“ sagde den rejsende så, „endnu før De gjorde mig til Deres fortrulige – denne tillid vil jeg naturligvis under ingen omstændigheder misbruge – tænkte jeg allerede over, om jeg var berettiget til at skride ind imod denne rettergang, og om jeg ved at skride ind også havde blot den mindste udsigt til at opnå et resultat. Det stod mig klart, hvem jeg i dette tilfælde først måtte henvende mig til: naturligvis til kommandanten. De har gjort det endnu mere klart for mig, og det uden først at have bestrykt mig i mit forsæt, tværtimod. Deres ærlige overbevisning går mig nær, selv om den heller ikke kan få mig på andre tanker.“

Officeren sagde ikke et ord, vendte sig om mod maskinen, greb om en af messingstængerne og så så, let tilbage-lænet, op på tegneren, som undersøgte han, om alt var i orden. Soldaten og den dømte lod til at have sluttet ven-skab; den dømte gjorde, hvor vanskeligt det end var for ham, så stramt som han var spændt fast, tegn til soldaten; soldaten bøjede sig ned til ham; og den dømte hviskede noget til ham, og soldaten nikkede.

Den rejsende fulgte efter officeren og sagde: „De ved endnu ikke, hvad jeg vil gøre. Jeg vil ganske vist fortælle kommandanten min mening om rettergangen, ikke i en forsamling, men under fire øjne; jeg vil heller ikke blive her så længe, at jeg kan blive draget ind i et eller andet møde; jeg rejser allerede i morgen tidlig eller går i hvert fald om bord.“

Det så ikke ud, som om officeren havde hørt efter. „Rettergangen har altså ikke overbevist Dem?“ sagde han for

sig selv og smilte, som en voksen smiler af et barns tåbelig-hed og bag smilet gemmer sine egne virkelige tanker.

„Så er tiden altså inde,“ sagde han omsider og så pludselig på den rejsende med klare øjne, som rummede en ubestemmelig opfordring, en slags tilskyndelse til deltagelse.

„Hvad er tiden inde til?“ spurgte den rejsende uroligt, men fik intet svar.

„Du er fri,“ sagde officeren til den dømte i hans sprog. Denne ville først ikke tro det. „Javel, du er fri,“ sagde officeren. For første gang kom der rigtig liv i den dømtes ansigt. Var det sandt? Var det ikke bare et lune hos officeren, som kunne gå over? Havde den fremmede iagttagelse opnået benådning for ham? Hvad var det? Sådan syntes hans ansigt at spørge. Men ikke længe. Hvad det end kunne være, han ville, hvis han måtte, virkelig være fri, og han begyndte at bevæge sig, såvidt harven tillod det.

„Du river remmene itu for mig,“ skreg officeren, „lig stille! Vi skal nok løse dem.“ Og han tog sammen med soldaten, som han havde givet et tegn, fat på arbejdet. Den dømte lo uden en lyd hen for sig, snart vendte han sit ansigt til venstre mod officeren, snart til højre mod soldaten, heller ikke den rejsende glemte han.

„Træk ham ud,“ befalede officeren soldaten. Af hensyn til harven måtte man vise en del forsigtighed ved det. Den dømte havde allerede som følge af sin utålmodighed fået nogle små rifter på ryggen.

Men officeren interesserede sig fra nu af næppe mere for ham. Han gik hen mod den rejsende, tog igen den lille lædermappe frem, bladede i den, fandt omsider det blad, han søgte, og viste den rejsende det. „Læs,“ sagde han. „Jeg kan ikke,“ sagde den rejsende, „jeg har allerede sagt, jeg kan ikke læse disse blade.“ „Se dog nøje på bladet,“ sagde officeren og trådte hen ved siden af den rejsende for at læse sammen med ham. Da det heller ikke hjalp, for han med højt løftet lillefinger, som om der under ingen omstændigheder måtte røres ved bladet, hen over papiret for på den måde at lette den rejsende læsningen. Den rej-

sende gjorde sig også umage for i hvert fald på dette punkt at kunne gøre officeren en tjeneste, men det var ham ikke muligt. Så begyndte officeren at stave sig gennem forskriften, og så læste han den endnu en gang i sammenhæng. „Vær retfærdig! — står der,“ sagde han, „nu kan De da læse det.“ Den rejsende bøjede sig så dybt over papiret, at officeren af frygt for, at han skulle røre ved det, holdt det lidt længere væk; nu sagde den rejsende ganske vist ikke mere noget, men det var tydeligt nok, at han stadig ikke havde kunnet læse det. „Vær retfærdig! — står der,“ sagde officeren en gang til. „Meget muligt,“ sagde den rejsende, „jeg tror på, at det står der.“ „Godt,“ sagde officeren, i det mindste delvis beroliget, og kravlede med bladet op på stigen; han lagde bladet i tegneren og skiftede øjensynligt helt om på maskineriet; det var et meget møjsommeligt arbejde, det måtte også dreje sig om ganske små hjul, nu og da forsvandt officeren hoved helt i tegneren, så nøje måtte han undersøge maskineriet.

Den rejsende fulgte uafbrudt hans arbejde nedefra, hal-sen blev stiv på ham, og han fik ondt i øjnene af den sol-flimmende himmel. Soldaten og den dømte var kun optaget af hinanden. Soldaten trak den dømtes bukser og skjorte, som allerede lå i graven, frem med bajonetspidsen. Skjorten var forfærdelig snavset, og den dømte vaskede den i baljen. Da han så trak skjorten og bukserne på, måtte både soldaten og den dømte le højt, for tøjet var jo skåret itu bagfra. Måske troede den dømte, at han var forpligtet til at underholde soldaten, han drejede sig i kreds i sine ituskarne klæder foran soldaten, som sad på hug på jorden og lo og slog sig på sine knæ. Imidlertid beherskede de sig endnu af hensyn til herrerens tilstedeværelse.

Da officeren endelig var blevet færdig deroppe, kastede han endnu en gang smilende et blik over det hele i alle enkeltheder, smækkede denne gang låget til tegneren i, som hidtil havde stået åbent, klatrede ned, kikkede ned i graven og derefter på den dømte, konstaterede med tilfredshed, at han havde hentet sine klæder op, gik så hen til baljen for at

vaske sine hænder, opdagede for sent det modbydelige snavs, blev ked af, at han nu ikke kunne vaske sine hænder, dyppede dem endelig i sandet — han var ikke tilfreds med denne erstatning, men han måtte finde sig i det —, rejste sig så og begyndte at knappe sin uniform op. Derved fik han først fat i de to damelømmetørklæder, som han havde presset ned bag kraven. „Her har du dine lømmetørklæder“, sagde han og kastede dem over til den dømte. Og til den rejsende sagde han forklarende: „Gaver fra damerne.“

Trods den åbenlyse hast, hvormed han afførte sig uniformsjakken og derpå klædte sig fuldstændig af, behandlede han dog hvert stykke tøj meget omhyggeligt, han strøg tilmed ekstra med fingrene hen over silkesnorene på sin uniform og rystede en kvast på plads. Det passede ganske vist lidt til hans omhu, at han, så snart han var færdig med at lægge et stykke sammen, så straks med et vredt tag kastede det ned i graven. Det sidste, som han havde tilbage, var hans korte kårde med livremmen. Han trak kården ud af skeden, brækkede den, tog så det hele, kårdestykkene, skeden og remmen, og smed det med en sådan heftighed bort, at de slog mod hinanden nede i graven.

Så stod han nøgen der. Den rejsende bed sig i læben og sagde ingenting. Han vidste ganske vist, hvad der ville ske, men havde ikke ret til at hindre officeren i noget som helst. Var den retsorden, som officeren hang ved, virkelig så nær ved at blive ophævet — muligvis som følge af den rejsendes indskriden, som han på sin side følte sig forpligtet til —, så handlede officeren nu fuldkommen rigtigt; den rejsende ville heller ikke have handlet anderledes i hans sted.

Soldaten og den dømte forstod først ingenting, de så i begyndelsen ikke engang til. Den dømte var meget glad over at have fået lømmetørklæderne tilbage, men han skulle ikke glæde sig længe over dem, for soldaten tog dem med et rask, uventet greb fra ham. Så forsøgte den dømte igen at hive tørklæderne frem bag soldatens bælte, hvor han havde gemt dem, men soldaten passede på. Sådan sloges de

halvt i spøg. Først da officeren var fuldstændig nøgen, blev de opmærksomme. Særlig den dømte lod til at være grebet af anelser om en eller anden stor omvæltning. Hvad der var hændt med ham, skete nu med officeren. Måske ville det blive ved på den måde til den bitre ende. Sandsynligvis havde den fremmede rejsende givet ordre til det. Det var altså hævn. Uden selv at have lidt sin straf til ende, blev han dog hævnret til den bitre ende. Et bredt, lydløst grin dukkede nu frem på hans ansigt og forsvandt ikke mere.

Officeren rettede igen sin opmærksomhed mod maskinen. Hvis det ikke allerede før var klart, at han kendte maskinen godt, så kunne det næsten nu gøre én forvirret, som han behandlede den, og hvordan den lystrede. Han havde blot nærmet sig harven med hånden, og den hævede og sænkede sig flere gange, til den havde nået den rigtige stilling til at modtage ham; han greb bare om kanten af sengen, og den begyndte allerede at vibrere; filtstumpen kom hans mund i møde, man kunne se, at officeren egentlig slet ikke ville have den, men hans tøven varede kun et øjeblik, straks gav han efter og tog imod den. Alt var parat, kun remmene hang endnu ned ved siderne, men de blev åbentbart ikke nødvendige, officeren behøvede ikke at blive spændt fast. Da fik den dømte øje på de løse remme, efter hans mening var ekssekutionen ikke fuldkommen, hvis remmene ikke var spændt fast, han vinkede ivrigt til soldaten, og de løb hen for at spænde officeren fast. Han havde allerede strakt den ene fod ud for at støde til håndsvinget, som skulle sætte tegneren i gang; da så han, at de to var kommet; han trak derfor foden tilbage og lod sig spænde fast. Nu kunne han ganske vist ikke mere nå håndsvinget; hverken soldaten eller den dømte ville kunne få øje på det, og den rejsende havde besluttet ikke at røre sig. Det var ikke nødvendigt; næppe var remmene anbragt, så begyndte maskinen allerede at arbejde; sengen rystede, nålene dansede på huden, harven svævede op og ned. Den rejsende havde allerede stirret en stund på det, før han kom i tanker

om, at et hjul i tegneren skulle have hvinet; men alt var stille, ikke den fjerneste surren hørtes.

Under dette rolige arbejde undrog maskinen sig ligefrem opmærksomheden. Den rejsende så over på soldaten og den dømte. Den dømte var den livligste, alt ved maskinen interesserede ham, snart bukkede han sig, snart strakte han sig, hele tiden havde han pegefingeren fremme for at vise soldaten noget. Det var pinligt for den rejsende. Han havde bestemt sig til at blive her, til det var forbi, men synet af de to havde han ikke kunnet tåle længe. „Gå hjem,“ sagde han. Soldaten havde måske været villig til det, men den dømte opfattede ligefrem ordren som en straf. Han bad bønligt med foldede hænder om at måtte blive, og da den rejsende hovedrystende ikke ville give efter, knælede han oven i købet ned. Den rejsende indså, at her hjalp ordre ingenting, han ville gå over og jage de to bort. Da hørte han en støj oppe i tegneren. Han så op. Forstyrrede det ene tandhjul altså dog? Men det var noget andet. Langsomt løftede låget på tegneren sig og sprang så helt op. Takkerne af et tandhjul viste sig og løftede sig i vejret, snart kom hele hjulet frem, det var, som om en eller anden stærk kraft pressede tegneren sammen, så at der ikke mere blev plads tilovers til dette hjul; hjulet drejede sig til kanten af tegneren, faldt ned, trillede oprejst et stykke i sandet og blev så liggende. Men allerede steg et andet deroppe frem, mange fulgte efter det, store, små og nogle, man næppe kunne se forskel på, med dem alle skete der det samme, hele tiden troede man, nu måtte tegneren da i hvert fald være tom, da viste der sig en ny, særdeles talrig gruppe, steg op, faldt ned, trillede i sandet og lagde sig. Denne begivenhed fik den dømte til fuldstændig at glemme den rejsendes ordre, tandhjulene gjorde ham ganske ellevild, han ville bestandig gribe et og opfordrede samtidig soldaten til at hjælpe sig, men trak forsigtigt hånden tilbage, for der fulgte straks et andet hjul efter, som i hvert fald, i det øjeblik det først trillede frem, gjorde ham bange.

Den rejsende derimod var virkelig forurolet; maskinen

gik åbenbart i stumper og stykker; dens rolige gang var en illusion; han havde fornemmelsen af, at han nu måtte tage sig af officeren, da denne ikke mere kunne sørge for sig selv. Men mens tilfældet med tandhjulene optog hele hans opmærksomhed, havde han forsømt at holde øje med den øvrige del af maskinen; da han imidlertid nu, efter at det sidste tandhjul havde forladt tegneren, bøjede sig over harven, mødte der ham en ny, endnu værre overraskelse. Harven skrev ikke, den stak kun, og sengen rullede ikke kroppen frem og tilbage, men løftede den kun rystende op i nålene. Den rejsende ville gribe ind, om muligt bringe det hele til at standse, det var jo ingen tortur, som officeren tilsigtede den, det var direkte mord. Han strakte sine hender frem. Men da løftede harven sig allerede til siden med den opspiddede krop, som den ellers først plejede at gøre det i den tolvte time. Blodet flød i hundrede strømme, ikke blandet med vand, også de små vanddråber havde denne gang svigtet. Og nu glippede endog det sidste, kroppen løste sig ikke fra de lange nåle, blodet strømmede ud, men kroppen blev hængende over graven uden at falde ned. Harven ville allerede vende tilbage til sin gamle stilling, men som om den selv mærkede, at den endnu ikke var befriet for sin last, blev den alligevel over graven. „Hjælp dog til!“ skreg den rejsende over til soldaten og den dømte og greb selv fat i officerens fødder. Han ville presse sig mod fødderne, de to skulle fra den anden side tage om officerens hoved og på den måde skulle han langsomt løftes af nålene. Men nu kunne de ikke bestemme sig til at komme; den dømte vendte sig ligefrem om; den rejsende måtte gå over til dem og med magt tvinge dem hen til officerens hoved. Derved så han næsten mod sin vilje på ligets ansigt. Det var, som det havde været i livet; der var intet tegn at se til den budede følelse af udsoning; det, alle andre havde fundet i maskinen, det fandt officeren ikke; hans læber var presset tæt sammen, hans øjne stod åbne og havde samme udtryk som i livet. Blikket var roligt og overbevist, gennem panden gik spidsen af den store jernpig.

Da den rejsende, fulgt af soldaten og den dømte, kom til koloniens første hus, pegede soldaten på et og sagde: „Der er tehuset.“

I stueetagen af et hus var der et dybt, lavt huleagtigt rum med tilhørende vægge og loft. Ud mod gaden var det åbent i hele sin bredde. Skønt tehuset ikke adskilte sig meget fra koloniens øvrige huse, som med undtagelse af kommandanturens paladsbygninger alle var meget medtagne, gjorde det dog på den rejsende indtryk af at være et historisk mindesmærke, og han følte de svundne tiders magt. Han trådte nærmere, gik, fulgt af sine ledsagere, mellem de tomme borde, som stod foran tehuset ude på gaden, og indåndede den kølige luft, som strømmede ud fra det indre. „Her er den gamle begravet,“ sagde soldaten, „en plads på kirkegården nægtede præsten ham. Man var en tid lang i tvivl om, hvor man skulle begrave ham, til sidst begravede man ham her. Det har officeren sikkert ikke fortalt Dem noget om, for det skammede han sig naturligvis mest over. Han har tilmed nogle gange om natten forsøgt at grave den gamle op, men han er altid blevet jaget bort.“ „Hvor er graven?“ spurgte den rejsende, som ikke kunne tro soldaten. Straks løb de begge, både soldaten og den dømte, foran ham og pegede med udstrakte hænder derhen, hvor graven skulle være. De førte den rejsende hen til væggen i baggrunden, hvor der sad gæster ved nogle borde. Det var sandsynligvis havnearbejdere, kraftige mænd med studsede, glinsende sorte fuldskæg. Ingen havde jakker på, deres skjorter var pjaltede, det var fattige, ydmygede folk. Da den rejsende nærmede sig, rejste nogle sig op, trykkede sig ind mod væggen og så på ham. „Det er en fremmed,“ blev der hvisket rundt om den rejsende, „han vil se graven.“ De skubbede et af bordene til side, under hvilket der virkelig fandtes en gravsten. Det var en simpel sten, lav nok til at kunne skjules under et bord. Den bar en indskrift med meget små bogstaver; den rejsende måtte knæle ned for at læse den. Den lød: „Her hviler den gamle kommandant. Hans tilhængere, som nu ikke må være dette

navn bekendt, har gravet denne grav til ham og sat denne sten. Der findes en spådom, som siger, at kommandanten efter et bestemt antal år vil genopstå og fra dette hus føre sine tilhængere til generobringen af kolonien. Tro og vent! Da den rejsende havde læst det og rejst sig op, så han rundt om sig mændene stå og smile, som om de havde læst indskriften sammen med ham, fundet den latterlig og opfordrede ham til at slutte sig til deres mening. Den rejsende lod, som om han ikke lagde mærke til det, delte nogle pengestykker ud blandt dem, ventede endnu til bordet var blevet skubbet hen over graven, forlod tehuset og gik ned til havnen.

Soldaten og den dømtede havde truffet bekendte i tehuset, som holdt dem tilbage. Men de måtte snart have revet sig løs fra dem, for den rejsende befandt sig først midt på den lange trappe, som fører ned til bådene, da de allerede kom løbende efter ham. De ville sandsynligvis i sidste øjeblik tvinge den rejsende til at tage dem med. Mens den rejsende ved enden af trappen forhandlede med en sømand om at blive sejlet ud til damperen, styrtede de to ned ad trappen, tavse, for de vovede ikke at skribe. Men da de nåede der ned, var den rejsende allerede i båden, og sømanden kastede netop los. De havde endnu kunnet springe ned i båden, men den rejsende løftede et svært tov, som der var slået knuder på, op fra bunden, truede dem med det og holdt dem på den måde tilbage fra springet.

En landlæge

Små fortællinger